

га відбувається в освітньому процесі закладу вищої освіти, тому здійснюватись має за чотирма основними напрямками (аудиторна і позааудиторна робота, педагогічна практика і самовиховання), які мають ґрунтовно наповнюватись інклюзивним змістом і реалізовувати ідеї суспільства рівних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колупасва А.А. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі : [навчально-методичний посібник] / А.А. Колупасва, С.В. Данілавічуте, С.В. Литовченко. – К. : Видавнича група «АСК», 2012. – 182 с.
2. Пономарьова Г.Ф. Виховання майбутнього педагога: теорія і практика [монографія] / Г.Ф. Пономарьова. – Х.: Ранок, 2014. – 547 с.

3. Рассказова О.І. Розвиток соціальності учнів в умовах інклюзивної освіти: теорія та технологія [монографія] / О.І. Рассказова. – Харків : ФОП Шейніна О.В., 2012. – 468 с.

4. Симаева И.Н. Инклюзивное образовательное пространство SWOT-анализ / И.Н. Симаева, В.В. Хитрюк // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2014. – Вып. 5. – С. 31–39.

5. Чайковский М.Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі [монографія] / М.Є. Чайковский. – К. : Університет «Україна», 2015. – 435 с.

6. Шевченко Г.П. Педагогіка духовності / Г.П. Шевченко // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. – Луганськ : Вид-во Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, 2004. – Вип. 1. – С. 3–9.

УДК 37.035.6

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Бабаян Ю.О., к. психол. н, доцент,
доцент кафедри педагогіки та дитячої психології

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті розглянуто поняття «психологічна готовність» та «мотиваційна готовність до служби в армії». Проаналізовано рівень дослідження проблеми у сучасній науці. Визначено особливості мотиваційної готовності молоді до військової служби, до захисту Вітчизни.

Ключові слова: *готовність, психологічна готовність, готовність до військової служби, мотиваційна готовність до служби в армії, військова служба.*

В статье рассмотрены понятия «психологическая готовность» и «мотивационная готовность к службе в армии». Проанализирован уровень исследования проблемы в современной науке. Определены особенности мотивационной готовности молодежи к военной службе, к защите Отечества.

Ключевые слова: *готовность, психологическая готовность, готовность к военной службе, мотивационная готовность к службе в армии, военная служба.*

Babaiyan Yu.O. FORMING OF MOTIVATIONAL READINESS STUDENT YOUNG PEOPLE FOR DEFENCE OF FATHERLAND AS PEDAGOGICAL PROBLEM

In the article it is considered concept “psychological readiness” and “motivational readiness for service in an army”. The level of research of problem is analyzed in modern science. The features of motivational readiness of young people are certain for military service, for defence of Fatherland.

Key words: *readiness, psychological readiness for military service, readiness motivational readiness for service in an army, military service.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства дедалі гостріше постає проблема підготовки молоді до захисту країни, формування її готовності до служби в армії. Реформування Збройних сил України, їх перехід на комплектування військовослужбовцями за контрактом висувають нові вимоги до змісту і форм підготовки молоді до захисту

Вітчизни. Центром такої підготовки стають навчальні заклади, зокрема вищі навчальні, а головним результатом – готовність молоді до захисту країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Готовність є предметом спеціально організованих досліджень у різних галузях наук (педагогіка, психологія, юриспруденція, соціальна робота тощо), зумовлюючи

тим самим різноплановий підхід до її вивчення. Аналіз літературних джерел щодо поняття готовності та різних галузей її вивчення показав, що на сьогодні накопичено значний матеріал щодо змісту цього поняття, структурних характеристик та критеріїв готовності до певних видів діяльності.

Проблему визначення поняття «готовність» розв'язували: К. Абульханова-Славська, С. Батишев, Ф. Генов, М. Дяченко, В. Моляко, Д. Узнадзе, В. Шадріков, В. Ядов, В. Ягупов тощо. Психологічна готовність досліджували такі вчені, як: Б. Ананьєв, М. Дяченко, Л. Кандибович, В. Моляко, В. Рибалка, П. Рудик, Д. Узнадзе тощо.

Досліджуючи проблему психологічної готовності, науковці розглядають її з різних позицій, основними з яких є функціональний та особистісний підходи.

Представники функціонального підходу розглядають психологічну готовність як певний стан психічних функцій, що забезпечує високий рівень досягнень під час виконання тих чи інших завдань (Є. Ільїн, М. Левітов, А. Пуні, О. Ухтомський).

Із точки зору особистісного підходу готовність визначається як стійкий комплекс особистісних рис, необхідних для ефективної діяльності, як особистісне утворення, що виникає в результаті підготовленості особистості до певної діяльності (К. Платонов, В. Моляко, Л. Карамушка та ін.).

Традиційним є розгляд психологічної готовності до діяльності через її структуру.

Так, А. Столяренко в структурі психологічної готовності визначає такі основні компоненти [7]:

- 1) мотиваційні (спонукають до дій);
- 2) пізнавальні (зумовлюють розуміння оточення);
- 3) емоційні (переживання ставлення до дій);
- 4) вольові (дають змогу долати труднощі);
- 5) психомоторні (забезпечують впровадження рухів).

М. Дяченко і Л. Кандибович включають у психологічну готовність такі базові компоненти [2]:

- 1) мотиваційний (усвідомлення власних потреб, вимог суспільства, позитивне ставлення до діяльності, інтерес до неї та інші стійкі мотиви);
- 2) операційний (способи і прийоми діяльності, необхідні знання, уміння та навички, володіння мисленнєвими процесами тощо);
- 3) вольовий (самоконтроль, уміння управляти своїми діями);
- 4) оціночний (оцінка власної підготовленості, правильності прийняття рішень тощо).

Що стосується готовності юнаків до служби в армії, Г. Бесарабчук зазначає, що це інтегральна властивість людини, яка включає такі компоненти: соціально-психологічну (система потреб і мотивів, що спонукають до діяльності), загальну військово-професійну (система знань, навичок, вмінь, рівень розвитку психічних процесів) та емоційно-вольову (самоконтроль та саморегуляція) готовність [1].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні сутності та особливостей формування мотиваційної готовності як одного зі структурних компонентів психологічної готовності молоді до захисту Вітчизни, до служби в Збройних силах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Військова служба, на відміну від інших видів соціальної діяльності, характеризується високою динамічністю: швидким темпом, великими фізичними і психічними навантаженнями, швидкими переходами з одного виду діяльності в інший, а також чіткою організацією, суворою дисципліною (на основі вимог військових статутів, наказів тощо). Строкова військова служба – це діяльність юнаків в умовах значних нормативних обмежень: соціальних, правових, моральних, матеріальних, часових, просторових тощо. Це створює дещо складніший, ніж до призову в армію, психологічний простір для життєдіяльності юнаків. Служба в Збройних силах України вимагає від молодого людини високого рівня фізичної, військово-професійної і психологічної готовності, розвитку багатьох якостей та властивостей особистості.

В. Івашковський визначає готовність до військової служби як складне системне утворення, що включає мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та поведінково-діяльнісний компоненти, які у своєму розвитку зумовлюються специфікою суспільно-історичних впливів, індивідуально-ціннісними особливостями, характером організації навчально-виховного процесу [3].

Формування готовності юнаків до військової служби можливе за умов виховання позитивного ставлення до цієї служби з урахуванням переконань, планів, бажань, ідеалів, інтересів особистості й установок соціального середовища.

Військові психологи розуміють «готовність до військової служби» як систему особистісних якостей і станів, завдяки яким особистість має здатність ефективно виконувати цивільні та конституційні обов'язки щодо захисту своєї рідної країни. На їх думку, готовність до служби в Збройних

силах характеризується відповідальністю стосовно військового обов'язку і включає прояв фізичних, військово-технічних, морально-психологічних, ідейно-політичних рис особистості захисника Вітчизни [8; 10].

Аналізуючи напрацювання вчених щодо питання психологічної готовності особистості до певного виду діяльності, а також враховуючи особливості військової діяльності, зазначимо, що психологічна готовність юнаків до служби в армії – це цілісний прояв усіх сторін особистості, який дає змогу ефективно виконувати діяльність і здійснювати свої функції. Тобто це сукупність поглядів, мотивів, переконань, волевих та інтелектуальних якостей, знань, умінь, навичок та налаштованості на виконання діяльності. Така готовність – своєрідна основа для активних дій юнаків під час виконання поставлених завдань.

У Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді зазначено, що психологічна підготовка «спрямовується на формування у молодій людини психологічної готовності до діяльності у складі військового колективу в умовах проходження військової служби, а також до дій в екстремальних ситуаціях» [5].

Військовий психолог В. Батищев умовно виділяє три різновиди психологічної готовності: попередню, короткострокову та ситуативну.

Попередня готовність розглядається як попередня установка, знання, навички, уміння, мотиви діяльності. Усе це зумовлює виникнення стану готовності до реалізації конкретних завдань діяльності.

Короткостроковий стан готовності визначається як мобілізація усіх сил, психологічних можливостей для ефективних дій у певний час.

Ситуативна готовність визначається як динамічний цілісний стан особистості, внутрішня установка на певну поведінку, актуалізація усіх сил до активних і цілеспрямованих дій у певній ситуації.

Розглядаючи психологічну готовність військовослужбовців у розрізі їх готовності до виконання миротворчих операцій, дослідники характеризують її як інтегративне особистісне утворення, яке складається з тривалої та короткочасної готовності й забезпечує психологічну придатність до миротворчої діяльності [4].

Аналізуючи професійно-психологічну готовність до діяльності в екстремальних умовах військових розвідників, І. Павелко до її структури включає [6]:

1) потребово-мотиваційний компонент (вмотивованість – бажання бути військовим, намагання неухильного виконання на-

казів командування, ініціативність, амбіційність);

2) інформаційно-пізнавальний компонент (уявлення про особливості й умови військової діяльності, вимоги до індивідуально-психологічних рис військовослужбовця);

3) цілеутворюючий компонент (цілеспрямованість, передбачливість, рішучість, наполегливість, планомірність, систематичність, послідовність діяльності);

4) операційно-результативний компонент (володіння методами, засобами діяльності; здатність до моделювання ситуації, прогнозування її наслідків, планування дій, володіння необхідними знаннями, уміннями, навичками військової діяльності; продуктивність, результативність, енергійність, працелюбність, майстерність);

5) емоційно-почуттєвий компонент (позитивне ставлення до професії, почуття задоволеності, почуття власної гідності, здатність до самоконтролю, емоційно-вольова стійкість, рішучість, сміливість).

На думку М. Томчука, в юнацькому віці відбувається інтенсивне становлення мотиваційної готовності до служби в Збройних силах України, що зумовлено, перш за все, наближенням моменту призову юнаків до армії, до виконання ними конституційного обов'язку [9].

Мотиваційна готовність юнаків до захисту Вітчизни, до служби в армії характеризується сукупністю суб'єктивних показників, до яких належать потреби, мотиви, інтереси, установки, ціннісні орієнтації, спрямованість особистості, ідеали тощо.

Рівень її розвитку оцінюється ступенем сформованості мотивації до служби в армії: прагнення служити у військових підрозділах, інтересів до армії, до зброї, до військової діяльності, ідеалів військовослужбовців як взірця для наслідування, патріотичної свідомості та почуттів, переконань у необхідності військового захисту країни.

У сучасній науці термін «мотивація» розглядають як: 1) сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми роботи, надають їй спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей; 2) процес формування мотивів, що стимулює та підтримує поведінкову активність на певному рівні; 3) сукупність факторів, що визначають і спрямовують особистість, її поведінку; 4) сукупність мотивів; 5) потреби, що викликають активність людини і визначають її спрямованість.

Виникнення, тривалість і стійкість поведінкового акту, його спрямованість і припинення після досягнення мети, настроювання

на майбутні події, підвищення ефективності діяльності – все це залежить від рівня мотивації. Мотивація відіграє важливу роль у процесі засвоєння знань, умінь і навичок, зміні працездатності, тобто впливає на формування інших компонентів готовності.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, мотиваційна готовність до юнаків до захисту Вітчизни – це сукупність факторів, що визначають і спрямовують особистість, її поведінку, активність дій юнаків під час виконання поставлених військових завдань. Проблема мотиваційної готовності молоді до військової служби вимагає подальшого глибокого та детального дослідження, важливу складову частину якого становить ретельне розробка моделі мотиваційної готовності молоді до служби в армії та розроблення на основі цієї моделі психодіагностичного інструментарію для визначення рівня мотиваційної готовності юнаків до захисту Вітчизни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бесарабчук Г.В. Методологічні основи формування готовності учнів ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою до служби в армії засобами фізичної культури / Г.В. Бесарабчук // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. – 2014. – Вип. 7. – С. 126–135.
2. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник / М.И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – М. : Харвест, 2004. – 576 с.
3. Івашковський В.В. Допризовна підготовка юнаків на сучасному етапі розбудови України / В.В. Івашковський // Матеріали III Обласної науково-практичної конференції з допризовної підготовки. – К. : ЦТДЮК, 1994. – С. 13–16.
4. Кокун О.М. Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців військової служби за контрактом до діяльності у складі миротворчих підрозділів: Методичний посібник / [Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С. та ін.] – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2011. – 281 с.
5. Концепція підготовки з основ цивільної оборони і військово-патріотичного виховання молоді. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2002. – 10 с.
6. Павелко І.І. Модель професійно-психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах військових розвідників та підрозділів спеціального призначення / І.І. Павелко // Військово-технічний збірник. – 2016. – № 14. – С. 146–152.
7. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. / О.Б. Столяренко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
8. Сухушин М.П. Військово-патріотичне виховання молоді. Підручник / М.П. Сухушин, В.О. Палагеша. – К.: Видавничий дім “Слово”, 2009. – 488 с.
9. Томчук М.І. Психологія готовності учнів до служби у Збройних силах України / М.І. Томчук. – Вінниця, 1993. – 166 с.
10. Ягупов В. В. Військова психологія: підручник / В. В. Ягупов. – К.: Тандем, 2004. – 656 с.